

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ВЕРБЕЛЬЧУК АННА СЕРГІЇВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351:364
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ
ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ**

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А. С. ВЕРБЕЛЬЧУК
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:

ПЕРШКО Лариса Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ВЕРБЕЛЬЧУК Анни Сергіївни**
допущено до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від « _____ » грудня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

« _____ » грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ВЕРБЕЛЬЧУК Анна Сергіївна** захистив
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ -
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ВЕРБЕЛЬЧУК А. С. Публічне управління соціальним захистом населення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Досліджено теоретичні аспекти публічного управління соціальним захистом населення. Здійснено оцінку механізмів публічного управління соціальним захистом населення в період воєнного стану. Запропоновано напрями модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення відповідно до європейських стандартів.

Ключові слова: публічне управління, соціальний захист, соціальна допомога, соціальне забезпечення, соціальна підтримка, соціально незахищені верстви населення.

SUMMARY

VERBELCHUK A. Public management of social protection of the population. It is Qualifying work on rights for a manuscript.

Qualifying work on the receipt of educational master's degree after speciality 281 – is a public management and administration. – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The theoretical aspects of public management of social protection of the population are studied. The mechanisms of public management of social protection of the population during the period of martial law were assessed. Directions for modernization of the system of public management of social protection of the population in accordance with European standards are proposed.

Keywords: public administration, social protection, social assistance, social security, social support, socially vulnerable segments of the population.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Формування вітчизняної системи публічного управління соціальною захистом	7
1.2. Суть публічного управління соціального захисту населення	10
1.3. Публічне управління соціальною захистом населення в період воєнного стану	13
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ	18
2.1. Аналіз фінансового механізму публічного управління соціальною захистом населення в Україні	18
2.2. Оцінка виконання місцевих програм соціального захисту населення	22
2.3. Особливості реалізації публічного управління соціального захисту населення в період воєнного стану	26
Висновки до розділу 2	31
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ	33
3.1. Модернізація системи публічного управління соціальною захистом населення	33
3.2. Напрями удосконалення системи публічного управління соціальною захистом населення під час воєнного стану	36
3.3. Закордонний досвід системи публічного управління соціальною захистом населення	40
Висновки до розділу 3	45
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сьогодення, у зв'язку з військовим станом, значним спадом виробництва, зміною структури соціально-економічного механізму господарювання, постає перед Україною важке завдання, щоб задовольнити всі соціальні потреби населення при обмеженій наявності ресурсів. Дані соціально-економічні проблеми зобов'язують від органів публічного управління рішучих неординарних дій та якісно нових заходів, щоб гарантувати соціальну захищеність всім верствам населення. Одним із найважливіших питань сфери соціального захисту повинно стати забезпечення населення високоякісною, досяжною, своєчасною підтримкою. І формування такої системи надання соціальної підтримки та соціальних послуг має орієнтуватися на високі європейські практики.

Питання публічного управління соціальним захистом представлені у працях А. Гончарука, Н. Борецької, О. Іляша, В. Москаленка, П. Ситника, О. Юрченка та ін. Дослідження вчених щодо удосконалення публічного управління системи соціального захисту населення найбільш вразливих верств населення є надзвичайно актуальними.

Мета кваліфікаційної роботи – розробити та обґрунтувати теоретико-методичні аспекти модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- здійснити теоретичне дослідження аспектів формування вітчизняної системи публічного управління соціальним захистом;
- дослідити систему публічного управління соціальним захистом населення в період воєнного стану;
- проаналізувати фінансовий механізм публічного управління соціальним захистом населення в Україні;
- оцінити виконання місцевих програм соціального захисту населення;
- дослідити особливості реалізації публічного управління соціального

захисту населення в період військового стану;

– запропонувати напрями модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення;

– обґрунтувати закордонний досвід системи публічного управління соціальним захистом населення.

Об'єктом дослідження є процес формування напрямів модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення. *Предмет дослідження* – формування напрямів модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення.

Методи дослідження. Для дослідження питань з формування напрямів модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення в кваліфікаційній роботі використано комплекс спеціальних методів та загально-наукових, зокрема: метод наукового пізнання, який став підґрунтям дослідження явищ і процесів, які пов'язані з системою публічного управління соціальним захистом населення; метод наукової абстракції застосовувався під час аналізу наукових концепцій дослідників; системно-структурний метод; аналізу і синтезу використовувався при формуванні теоретико-методологічної бази роботи та ін.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати дослідження висвітлено у 3 публікаціях – тезах доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки кваліфікаційної роботи мають практичне спрямування та можуть бути використані при вирішенні практичних завдань з метою модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення у післявоєнний час.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Формування вітчизняної системи публічного управління соціальним захистом

Інститут соціального захисту в Україні багато разів зазнавав трансформування, відбувалися зміни його методів та функцій здійснення, проте головне завдання його завжди полягало у покращенні рівня добробуту населення. Ще у XVIII ст. розпочалося формування державної та публічної системи соціального захисту населення, як наслідок, піклування поетапно ставало елементом державної внутрішньої політики.

Становлення української системи публічного управління соціальним захистом проходило такі ключові етапи:

- зародження української системи соціального забезпечення та соціального захисту, на якому були прийняті законодавчі акти щодо встановлення державних соціальних гарантій для пільговиків та ветеранів війни та праці, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інвалідів та ін. (1990–1993 рр.);

- становлення вітчизняної системи соціального захисту та соціального забезпечення, коли були прийняті Конституція України 28 червня 1996 р. та Закони України «Про державну соціальну допомогу інвалідам із дитинства та дітям-інвалідам» 16 листопада 2000 р. та «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який став підґрунтям щодо систематизації всієї діяльності країни у сфері соціального забезпечення та соціального захисту населення;

- модернізація діючої системи соціального захисту та соціального забезпечення на основі європейської моделі [13].

Система соціального захисту охоплює різні механізми, елементи та ознаки (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Система соціального захисту населення

Джерело: побудовано автором.

Соціальне забезпечення спроможне регулювати рівень життя громадян і призначене здійснювати соціальну підтримку та допомогу різними формами при фінансуванні держави [26].

Підґрунтям формування національного соціального законодавства у сфері публічного управління соціальним захистом були міжнародні соціальні акти, які мають як світовий, так і регіональний рівні. До міжнародних соціальних документів слід віднести: Загальну декларацію прав людини; Міжнародний пакет про культурні, соціальні та економічні права; Всесвітню декларацію ООН про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей; Конвенцію про права

дитини; Резолюцію ООН «Принципи медичної етики»; Декларацію прав дитини; Копенгагенську декларацію про соціальний розвиток. Так як Україна обрала євроінтеграційний вектор, то на регіональному рівні головними стали офіційні акти європейської частини світу, як приклад, Європейська соціальна хартія (Рада Європи, Турін, 1961 р., переглянута у 1996 р.).

Так, в Україні сформовані достатні правові засади для функціонування системи соціального захисту, проте, є певні недоліки у законодавчих актах, які вимагають більш детального аналізу. Актуальним є подальші дослідження проблем соціального захисту як галузі публічного управління, методу, предмета, джерел, системи, правовідносин, принципів у цій сфері, а також правового статусу системи соціальних державних гарантій і стандартів, суб'єктів та приведення їх у відповідність до міжнародних соціальних стандартів, враховуючи значні зміни, які проходять в країні за останні роки, що призводять до кардинальних змін правового регулювання відносин у сфері соціального захисту.

Конституція України – базовий державний закон української системи реалізації та формування державної соціальної політики щодо соціального захисту населення, який визначає перелік соціальних свобод і прав громадянина: право громадян на працю, заробітну плату; на належний соціальний захист; право на житло; на медичну допомогу, охорону здоров'я та медичне страхування; на безпечне для життя і здоров'я довкілля; на відпочинок; на освіту; на страйк для захисту своїх соціальних і економічних інтересів.

Слід зазначити, що основним органом виконавчої влади соціального захисту населення – Міністерство соціальної політики України, яке засноване у результаті реорганізації Міністерства праці та соціальної політики України через запровадження адміністративної реформи.

Діяльність Міністерства керується актами Президента України й Кабінету Міністрів України, Конституцією та законами України, іншими актами законодавства України [15].

Отже, українська нормативно-правова база формування публічного управління у сфері соціального захисту є розгалуженою, однак вона потребує погодження у відповідність до європейських стандартів. Також є необхідність в удосконаленні організаційно-правових основ функціонування системи органів влади системи органів публічного управління соціальним захистом.

1.2. Суть публічного управління соціального захисту населення

Найважливішою у контексті публічного управління є система соціального захисту, оскільки вона охоплює практично все населення будь-якої країни. У той же час, слід враховувати і те, що світ став все більш глобалізованим, що призводить до кардинальних змін у світовій економіці, в економічному, політичному, культурному, соціальному компонентах життя сучасного суспільства. Здійснюється процес створення єдиного економічного простору світового масштабу.

Саме тому сфера соціального захисту населення набуває важливості як для окремої держави, так і на міжнародному рівні [22].

Формування нової стратегії публічного управління соціального захисту населення, зокрема при умові обмежених ресурсів, потребує удосконалення механізмів й наукового обґрунтування публічного управління реформуванням сфери соціального захисту населення згідно з суспільними потребами країни та відповідно до міжнародних стандартів і норм. Механізми публічного управління є вирішальними складовими діяльності системи соціального захисту населення, саме вони відтворюють окремі функції, структури й рівні системи та належать до об'єктів змін, які спрямовуються на поліпшення соціального захисту населення України.

Суть публічного управління соціального захисту населення має полягати в: забороні державою використання примусової праці; наданні соціального захисту громадянам; створенні державою робочих місць; забезпеченні

відповідних умов праці, вільного вибору професії, місця роботи, підготовки кадрів, права на своєчасне одержання винагороди; матеріальній підтримці держави свого населення; гарантії захисту від незаконного звільнення.

Разом з цим у публічному управлінні є величини, які мають вплив на рівень відповідності результатів, які досягнуті до змісту поставленої мети та застосовують ефективні засоби досягнення цілей. До умов результативності публічного управління належать:

- спроможність упорядковувати інформацію;
- можливість переробляти інформацію;
- здатність підтримувати та установлювати осмислені контакти [26].

Публічне управління соціального захисту включає два головних вектори, які стосуються соціально уразливих верств населення та економічно активного населення. Публічне управління щодо соціального захисту економічно активного, працездатного населення є комплексом правових, соціально-економічних заходів, засобів і методів для забезпечення умов й можливостей реалізації інтересів громадян через їхній трудовий внесок, стосовно економічної самостійності та послаблення дії чинників соціального ризику.

Щодо працездатного населення, то пріоритетом з боку держави для них є сприяння зайнятості, одержання доходу для забезпечення достойного життя, визначення гарантій щодо мінімального розміру заробітної плати та інших, які пов'язані з трудовими правовідносинами. Публічне управління соціального захисту працездатного та економічно активного населення здійснює заходи, щоб реалізувати права на охорону здоров'я, освіту, житло, умови праці й відпочинку задля сприяння достатнього розвитку і відтворення робочої сили, а також має для безробітних систему допомоги, яка полягає у професійній підготовці та перепідготовці працівників, використання прав на встановлені види загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Основними складовими публічного управління соціального захисту населення є соціальне страхування, соціальні гарантії, соціальна підтримка, соціальні компенсації, соціальна допомога та соціальне забезпечення [13].

Складові системи публічного управління соціального захисту представлено в Додатку А.

У ході дослідження контент-аналізу поняття «державні соціальні гарантії», що визначають сучасні дослідники, то дане визначення потрібно розглядати як систему взаємодіючих між собою юридичних, економічних, матеріальних та інших засобів з метою реалізації конституційних зобов'язань держави перед кожним громадянином країни, щоб забезпечити їх соціальними потребами не на нижчому рівні ніж це встановлено законодавством. До державної політики забезпечення соціальних гарантій слід віднести соціальну безпеку людини, стан захищеності особи, що забезпечує стан захищеності найголовніших інтересів окремих осіб та суспільства в цілому від загроз соціальних ризиків. Також рівень життя повністю чи значною мірою найбільш уразливих верств населення залежить від державного управління.

Соціальне страхування характеризується системою економічних, організаційних, правових заходів, щоб посилити соціальний захист працюючих громадян у разі непрацездатності через хворобу або втрати роботи, каліцтво, нещасний випадок, старість чи смерть годувальника.

Соціальне піклування застосовується для надання такої форми соціального забезпечення, як державна соціальна допомога [14].

Соціальне забезпечення має субсидіарний (додатковий) характер. У країнах із розвинутою соціальною ринковою економікою основною формою соціального забезпечення є соціальне страхування, яке створюється активною участю у фінансуванні соціальних виплат як самих працівників, так і роботодавців.

До видів соціальної підтримки слід віднести: допомога малозабезпеченим сім'ям на виховання дітей (малозабезпеченим сім'ям, багатодітним, неповним, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, неблагополучним сім'ям із дітьми); соціальна підтримка та обслуговування громадян похилого віку й інвалідів, яка полягає у обслуговуванні інвалідів, яким потрібна соціально-побутова та психологічна адаптації та громадян похилого віку;

соціальна підтримка біженців; соціальне обслуговування окремих категорій громадян (дітей-сиріт, самотніх осіб тощо).

До прикладу, діти-сироти обслуговуються в освітніх установах, які створені для таких категорій дітей в: дитячих будинках-школах, дитячих будинках; школах-інтернатах, санаторних дитячих будинках; спеціальних дитячих будинках [14].

Таким чином, публічне управління соціального захисту включає два головних вектори, які стосуються соціально уразливих верств населення та економічно активного населення. Основними складовими публічного управління соціального захисту населення є соціальне страхування, соціальні гарантії, соціальна підтримка, соціальні компенсації, соціальна допомога та соціальне забезпечення. До видів соціальної підтримки слід віднести: допомога малозабезпеченим сім'ям на виховання дітей; громадянам похилого віку й інвалідам; біженцям; підтримку з безробіття; окремих категорій громадян (дітей-сиріт, самотніх осіб тощо).

1.3. Публічне управління соціальним захистом населення в період воєнного стану

В умовах сьогодення, у зв'язку з військовим станом, значним спадом виробництва, зміною структури соціально-економічного механізму господарювання, постає перед Україною важке завдання, щоб задовольнити всі соціальні потреби населення при обмеженій наявності ресурсів. Дані соціально-економічні проблеми зобов'язують від органів публічного управління рішучих неординарних дій та якісно нових заходів, щоб гарантувати соціальну захищеність всім верствам населення.

Слід зазначити, що публічне управління соціальним захистом населення і в мирний час відзначалося низькою ефективністю функціонування інститутів, було фрагментарним за цільовим спрямуванням та мало обмеження у наявних

ресурсах, що спричиняло до недосконалості, слабкості та відсталості від європейських соціальних стандартів. Тому наразі, більшість українців, які отримали фізичні, психологічні та матеріальні травми, які нанесені тимчасовою окупацією, бойовими діями, мають потребу у допомозі соціальних працівників. Вважаємо, що одним із найважливіших питань сфери соціального захисту повинно стати забезпечення населення високоякісною, досяжною, своєчасною підтримкою. І формування такої системи надання соціальної підтримки та соціальних послуг має орієнтуватися на високі європейські практики.

Щоб забезпечити своєчасними нарахуваннями, пенсійними виплатами та соціальною допомогою, слід проводити моніторинг сімей, які потрапили у скрутне становище та самостійно не мають змоги з цим справитися. Саме тому на сьогодні має важливе значення модернізація національної системи соціального захисту з врахуванням того, що соціально-економічний розвиток України отримав значні негативні наслідки через повномасштабне вторгнення та важким викликом для системи стало запровадження воєнного стану в країні.

Насамперед, у період війни соціальний захист і допомога мають бути пов'язані з поширенням проблем підтримки хворих і поранених, сімей захисників, з питань піклування про дітей-сиріт, працевлаштування інвалідів та іншими нагальними проблемами воєнного часу. Соціальна реабілітація та соціальна допомога поранених – є ще одним комплексом проблем у даний період.

Потрібно також окреслювати соціальний захист населення, які стали вимушеними внутрішньо переміщеними особами [9].

В Україні з початком повномасштабної війни значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб. Так, за даними Міжнародної організації з міграції, стали внутрішньо переміщеними близько 6,9 млн. осіб. В таких умовах вперше опинилися більшість із них та зараз їм потрібно розуміти, яку вони можуть отримати допомогу і які права мають. Тому таким особам за новим місцем їх проживання надаються притулок, підтримане проживання, догляд, натуральна допомога, короткотермінове проживання, транспортні послуги, консультування тощо.

Також для громадян, які постраждали від війни та ВПО розроблені методичні рекомендації, в яких прописані законодавча база та права, які можуть мати внутрішньо переміщені особи, а також детальні інструкції для отримання допомоги для дітей, внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю. Зазначені права ВПО на медичну допомогу, роботу, освіту, на отримання тимчасового житла або подання заяви про пошкоджене майно тощо.

Все це є модернізаційним, вчасним кроком національної системи та публічного управління соціального захисту населення [26].

КМУ було запроваджено Постанову, де на період введення воєнного стану встановлено особливості щодо грошової допомоги, виплат та доставок пенсій в межах фінансових можливостей Пенсійного фонду України, так як велика кількість працездатних громадян втратили роботу і зарплату та зменшено розміри заробітних плат багатьом працюючим.

В тому числі, населенню, яке проживає на тимчасово окупованих територіях України, теж надаються пенсії, соціальні підтримки через АТ «Укрпошта» або уповноважені банки. Водночас, на окупованих територіях, де проходять бойові дії на період дії воєнного стану, варто було б створити можливість подання заяв до органу соціального захисту населення або до Пенсійного фонду України щодо зміни способів виплати грошової допомоги або пенсії.

В свою чергу, Уряд спростив рішення щодо надання соціальної послуги за стаціонарнимом, яка має надаватися центрами надання соціальних послуг, стаціонарними відділеннями територіальних центрів соціального обслуговування або інтернатними закладами соціального захисту населення.

Верховна Рада України розглянула проєкт Закону від 19 червня 2022 року, який визначає внесення змін до діючого ЗУ «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Запропоновані проєктом Закону зміни дають можливість наближення професійно-технічної освіти до сучасного ринку праці та реалій війни. Все це надасть змогу до швидкої перекваліфікації для громадян, які втратили роботу та призведе до зниження рівня безробіття. Тому, на даний час, можна безоплатно здобувати професійно-технічну освіту

повторно громадянам України.

Таким чином, нагальним питанням в період воєнного стану є модернізація публічного управління соціального захисту населення через реалізацію і прийняття законопроектів шляхом змін в застосуванні загального порядку в соціальній сфері та трудовому законодавстві з метою надання можливості забезпечення своєчасного, контрольованого та оперативного надання соціальних послуг у період воєнного стану найуразливішим категоріям населення задля збереження їх життя та здоров'я. Щоб вирішити зазначені вище проблеми необхідно розробити концептуальні напрями модернізації національної системи публічного управління соціального захисту населення на регіональному рівні, щоб посилити адресність надання соціальної допомоги найменш захищеним верствам населення та запровадити дієву систему публічного управління соціальним захистом враховуючи пріоритетність задоволення потреб населення в умовах воєнного стану.

Висновки до розділу 1

Досліджено, що українська нормативно-правова база формування публічного управління у сфері соціального захисту є розгалуженою, однак вона потребує погодження у відповідність до європейських стандартів. Також є необхідність в удосконаленні організаційно-правових основ функціонування системи органів влади системи органів публічного управління соціальним захистом.

Встановлено, що публічне управління соціального захисту включає два головних вектори, які стосуються соціально уразливих верств населення та економічно активного населення. Основними складовими публічного управління соціального захисту населення є соціальне страхування, соціальні гарантії, соціальна підтримка, соціальні компенсації, соціальна допомога та соціальне забезпечення.

Доведено, що нагальним питанням в період воєнного стану є модернізація публічного управління соціального захисту населення через реалізацію і прийняття законопроектів шляхом змін в застосуванні загального порядку в соціальній сфері та трудовому законодавстві з метою надання можливості забезпечення своєчасного, контрольованого та оперативного надання соціальних послуг у період воєнного стану найуразливішим категоріям населення задля збереження їх життя та здоров'я.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Аналіз фінансового механізму публічного управління соціальним захистом населення в Україні

Однією з найбільш нагальних проблем в Україні є питання соціального захисту населення, де фінансовий механізм відіграє ключову роль. Насправді, без достатнього фінансування забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту населення не можливе. Головним елементом публічного управління в цьому процесі є регулювання бюджетного фінансування систем соціального захисту населення. Слід зазначити, що доволі часто, неефективно розподіляються бюджетні кошти, а також є проблемні моменти з виконанням бюджетних програм.

В Україні фінансування системи соціального захисту розподіляється між державним бюджетом (близько 60 %) та місцевими бюджетами (від 32 до 48 %).

Витрати держави на соціальне забезпечення та соціальний захист населення представлені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Джерело: побудовано автором.

Так, видатки на соціальний захист населення із бюджету за останні роки мають тенденцію до зростання. У 2022 р. було виділено 455,19 млрд грн бюджетних коштів на дані потреби, що на 87,84 млрд грн більше від показника 2021 р. Хоча спостерігається стійке зростання обсягів бюджетних видатків на фінансування соціального захисту населення, але воно не перекриває потреби щодо соціального благополуччя і рівня життя населення (табл. 2. 1).

Таблиця 2.1

**Видатки на соціальний захист населення
у 2020- 2022 рр., млрд грн**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2021 р., +,-%
Видатки на соціальний захист населення, в т. ч	346,72	367,35	455,19	87,84
Соціальний захист пенсіонерів	212,33	211,95	234,19	22,24
Соціальний захист на випадок непрацездатності	4,05	7,37	9,45	2,08
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	2,18	2,90	5,02	1,12
Допомога у вирішенні житлового питання	39,41	51,37	71,68	20,31
Соціальний захист ветеранів війни та праці	2,24	2,33	5,5	3,17
Соціальний захист безробітних	6,74	1,89	6,9	5,01
Соціальний захист інших категорій населення	73,50	81,85	114,25	32,4
Інша діяльність у сфері соціального захисту	6,27	7,69	8,2	0,51

Джерело: побудовано автором.

За 2021 р. зміни у структурі видатків на соціальний захист населення відбулися через перевід на пряме фінансування з державного бюджету з місцевих бюджетні програми соціального захисту (виплата соціальної допомоги сім'ям з дітьми, самотніми матерями, малозабезпеченими).

У фінансовій частині частина бюджетних програм соціальної допомоги змінилась суттєво, порівнюючи 2022 р. з 2021 р.:

- збільшилось фінансування забезпечення житлом сімей загиблих воїнів та ветеранів війни з інвалідністю (2022 р. – 5,5 млрд грн, 2021 р. – 901 млн грн);
- сума на пільги на житлові субсидії населенню зменшилась на 19 %;

– на фінансування пілотного проєкту «Розвиток соціальних послуг» у 2022 р. виділено 100 млн грн., що більше на 90 млн грн ніж у 2021 р. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Видатки на бюджетні програми соціальної допомоги населенню, млрд грн

Субвенція/програма	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2021 р., +/-
Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремим категоріям населення	67358,3	66588,6	-769,7
Надання пільг та житлових субсидій населенню, придбання твердого та рідкого палива, газу	47257,6	38378,3	-8879,3
Соціальна допомога особам, які мають заслуги перед Батьківщиною	1382,5	1382,5	-
Купівля та будівництво житла для:			
• сімей загиблих учасників бойових дій з числа АТО • учасників бойових дій з числа АТО, які отримали інвалідність I або II групи	305,1	1733,1	+1428,0
внутрішньо переміщених осіб з числа учасників бойових дій (АТО/ООС), які отримали інвалідність III групи	530,4	3263,2	+2732,8
• сімей загиблих учасників бойових дій на території інших держав • учасників бойових дій на території інших держав, які отримали інвалідність I або II групи	50,0	499,8	+449,8
• розвитку сімейних та інших форм виховання • дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа	806,7	810,1	+3,4
для осіб, які отримали інвалідність I-II групи під час участі у Революції Гідності	16,3	-	-16,3
Створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства	274,2	235,9	-38,3
Пілотний проєкт «Розвиток соціальних послуг»	10,0	100,0	+90,0
Розвиток мережі ЦНАПів	231,0	231,0	-
Підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи та інших працівників системи соціального захисту	0,9	0,9	-

Джерело: побудовано автором.

У 2022 р. не виділялись кошти на підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи в територіальних громадах. Щодо фінансування пільгового проїзду та послуг зв'язку, то держава не змінила законодавство і питання лишається за місцевими бюджетами.

У 2022 р. для надання соціальної допомоги населенню держава виділила 150,7 млрд грн. Державним бюджетом на 2023 р. для надання соціальної

допомоги населенню передбачено 163,2 млрд грн, це на 12,5 млрд грн більше ніж у 2022 р. (рис. 2.2).

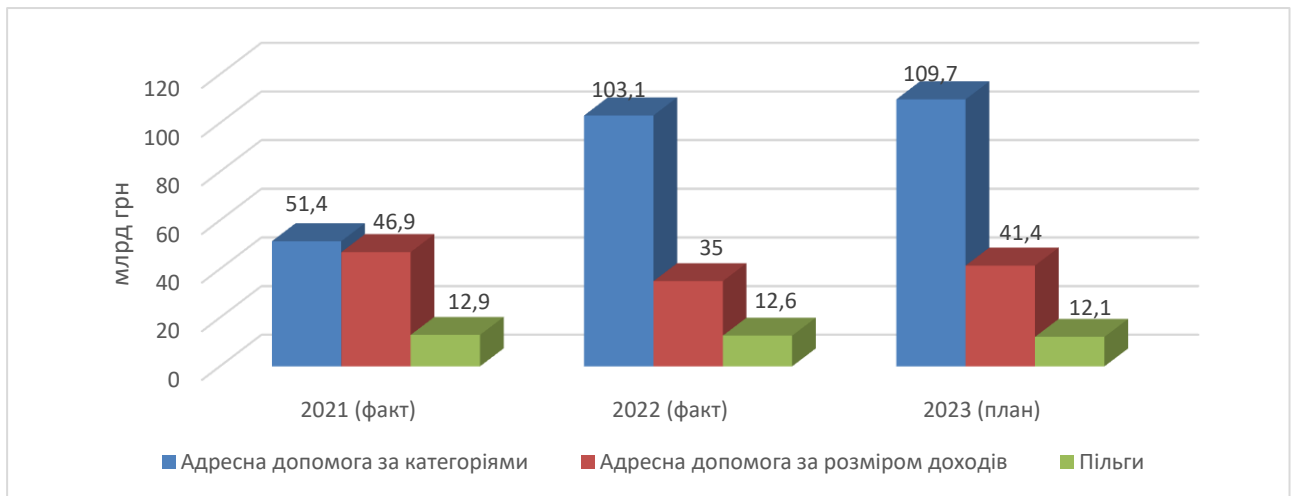

Рис. 2.2. Видатки на надання соціальної допомоги населенню за 2021-2023 рр., млрд грн

Джерело: побудовано автором.

Державні соціальні інститути, які здійснюють соціальний захист, надають соціальне забезпечення і соціальне страхування населенню. Соціальне страхування вирішує завдання щодо забезпечення збереження і відновлення працездатності працівників, за рахунок реалізації заходів з гарантування матеріального забезпечення осіб, які втратили працездатність; проведення реабілітаційних і профілактичних заходів з забезпечення безпеки умов праці та охорони праці. Соціальне забезпечення передбачене лише певній категорії населення за особливі заслуги перед державою (ветерани військової служби; учасники ліквідації наслідків аварій, катастроф; ветерани праці тощо). Забезпечення нараховується незалежно від рівня доходів у вигляді грошових виплат та різних пільг.

Таким чином, державою на фінансування пенсійного забезпечення та соціального захисту населення у 2023 р. передбачено 442,3 млрд грн. З них на соціальні програми виділено:

- для фінансового забезпечення виплат на пенсії, підвищень до пенсій та надбавок, які визначені пенсійними програмами, та на дефіцит коштів Пенсійного фонду – 271,8 млрд грн;

- для підтримки малозабезпечених сімей – 53,5 млрд грн (державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – 15,5 млрд грн, надання пільг і житлових субсидій населенню – 37,9 млрд грн);
- на соціальний захист громадян, які знаходяться у складних життєвих обставинах – 86,1 млрд грн (з них: допомога на проживання внутрішньо переміщеним особам – 57,6 млрд грн, надання особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю державної соціальної допомоги – 17,4 млрд грн);
- на соціальний захист дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю – 3,6 млрд грн;
- на соціальний захист для дітей та сім'ї – 26,9 млрд грн;
- для відпочинку і оздоровлення дітей, які потребують особливої уваги – 0,5 млрд грн.

Слід зазначити, що при затвердженні бюджету на 2023 р. Уряд переформатував та адаптував структуру бюджетних програм до головних пріоритетів соціальної політики згідно потреб та вимог на даний період. Оскільки у період військового стану все більше соціально незахищених верств населення, які потребують соціальну підтримку та допомогу від держави. В сучасних умовах актуальними є питання, щоб впроваджувати нові форми соціальної підтримки громадян, особливо для внутрішньо переміщених осіб та військових.

2.2. Оцінка виконання місцевих програм соціального захисту населення

З метою ефективної реалізації регіональної соціальної політики на місцевому рівні в м. Житомирі та на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади протягом 2021-2023 рр. були затверджені і реалізовані такі програми соціального захисту населення:

1. Комплексна Програма соціального захисту населення Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки.

2. Програма забезпечення та захисту прав дітей Житомирської міської територіальної громади на 2022-2026 роки.

3. Цільова соціальна програма «Житомирська міська об'єднана територіальна громада – територія самореалізації молоді та підтримки сім'ї» на 2021-2025 роки.

4. Програма підтримки демобілізованих та мобілізованих військовослужбовців ЗСУ в м. Житомир та на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2023 рік.

5. Програма соціальних виплат у м. Житомирі на 2023 р. волонтерам, добровольцям, які загинули, перебувають у полоні або пропали безвісті або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих під час війни.

6. Програма соціальної адаптації осіб з інвалідністю на 2023 р.

7. Програма соціально-економічного і культурного розвитку на 2023 р.

8. Програма для забезпечення житлом.

Так, у рамках програми на 2021-2025 рр. соціального захисту населення Житомирської міської об'єднаної територіальної громади в 2023 р. проводились такі виплати:

– з метою покращення рівня забезпеченості соціально незахищених верств населення надавались різні види адресної матеріальної допомоги інвалідам, пенсіонерам, малозабезпеченим верствам населення та іншим категоріям громадян за рахунок коштів місцевого бюджету – 3204 одержувачам в сумі 15195,6 тис. грн;

– виплачено одноразову адресну соціальну матеріальну допомогу в сумі 8400,0 тис. грн 84 сім'ям загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України;

– додаткові гарантії отримали 202 особи з інвалідністю по зору 1 та 2 груп та члени їх сімей для покриття витрат за надані житлово-комунальні

послуги. Щомісячна грошова допомога надається двом особам, нагородженим орденом Богдана Хмельницького трьох ступенів та чотирьом Героям України;

– на соціальні допомоги, компенсації, пільги та житлові субсидії отримали виплати 368 громадян, які є з числа осіб з інвалідністю, осіб похилого віку, дітей з інвалідністю, хворим, які потребують сторонньої допомоги і не здатні до самообслуговування. Протягом року 13898 сім'ям з дітьми надано соціальну допомогу. Студенти закладів вищої та фахової передвищої освіти отримали соціальні стипендії (1278). Для забезпечення пільгових перевезень окремих категорій громадян приміським залізничним транспортом видано 47643 пільгових проїзних квитків. Надано компенсації та пільги 6408 громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи тощо.

Житомирським міським територіальним центром соціального обслуговування здійснюється соціальне обслуговування осіб з інвалідністю, пенсіонерів, малозабезпечених, одиноких громадян, які перебувають в скрутних життєвих обставинах та потребують допомоги.

Центром комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю здійснюються соціальні, психолого-педагогічні, соціально-побутові, фізичні та інші послуги. Протягом року надано 5685 соціальних послуг, з них: реабілітаційні – 3155 та денного догляду – 1264.

Адресна соціальна матеріальна допомога надана 75 учасникам АТО/ООС. За рахунок коштів бюджету громади пільги на житлово-комунальні послуги отримали 408 осіб. Одноразова грошова допомога надана 9 особам з інвалідністю. Щомісячна адресна матеріальна допомога надавалась 118 дітям загиблих (померлих) військовослужбовців в розмірі 50 % прожиткового мінімуму.

Станом на 01.11.2022 в громаді зареєстровано 10978 внутрішньо переміщених осіб, серед них 45 % сімей мають дітей від 5 до 17 років, сім'ї з особами похилого віку віком від 60 років складають 38 %, особи з інвалідністю – 24 %. Адресна соціальна матеріальна допомога на оренду (найм) житла була надана 945 внутрішньо переміщеним особам. Також здійснено

переобладнання нежитлового приміщення площею 240 кв м в межах проєкту «Інтегрований розвиток міст в Україні» за фінансової підтримки GIZ для внутрішньо переміщених осіб. Загальна вартість проєкту становить 120 тис. євро. Відкрито центр для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб на 40 ліжок за допомогою проєкту в рамках меморандуму між Житомирською міською радою та благодійними організаціями «Українським фондом благодійництва» та «БФ Карітас-Житомир». Для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб також реалізується проєкт в межах меморандуму між німецьким представництвом ADRA та Виконавчим комітетом Житомирської міської ради.

Для психологічної допомоги переселенцям, які змушені були покинути свої домівки через воєнні дії відкрито кімнату на базі «Прозорого офісу (майдан Польовий 8). Проєкт здійснюється за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини (GFFO) та Житомирською міською радою.

В межах цільової соціальної програми «Житомирська міська об'єднана територіальна громада – територія самореалізації молоді та підтримки сім'ї» на 2021-2025 рр., здійснюється соціальна робота з молоддю, сім'ями різних категорій та дітьми, які знаходяться або мають ризик опинитися у складних життєвих обставинах у вигляді надання соціальних послуг згідно з Державними стандартами: консультування – 5494, інформування – 5185, соціального супроводу – 3062, кризового/екстреного втручання – 48, соціальної профілактики – 144, представництва інтересів – 569. Грошову допомогу отримали 4976 громадян.

У рамках Програми, щоб забезпечити захист прав дітей Житомирської міської територіальної громади, ще у 2021 р. Житомирська міська рада виділила земельну ділянку для будівництва двоповерхового дитячого будинку сімейного типу площею 290 кв.м. за сприяння БФ «Міст в Життя». На даний час роботи з будівництва будинку не проводяться у зв'язку із введенням воєнного стану. Тому в межах спільного проєкту з Естонією міською радою

прийнято рішення в районі вул. Северина Наливайка формування земельних ділянок під будівництво дитячих будинків сімейного типу площею 0,3500 га. На проекти будинків оголошено конкурс, в якому можуть приймати участь архітектори з України та Естонії.

За досліджуваний період надавалась підтримка закладам соціальної сфери, допомога внутрішньо перемішеним особам та мешканцям громади різних соціальних груп благодійними організаціями: «Фонд громади Житомира», «Український фонд благодійництва», Міжнародний благодійний фонд «Слава Україні»; «Роби добро, даруй надію»; благодійними фондами: «Карітас-Житомир», громадськими організаціями: «Волонтерський штаб Житомира», «Сучасний формат», «Грінері», «Житомирська міська дитяча організація «Все робимо самі»; релігійною громадою християнської церкви «Перемога» тощо.

Таким чином, реалізація місцевих програм соціального захисту населення забезпечить до встановлених законодавством додаткові гарантії з метою соціального захисту окремих категорій мешканців м. Житомирі та на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади; створення організаційно-правових, фінансових механізмів, щоб досягти позитивні зрушення щодо якості та рівня життя незахищених верств завдяки можливостям місцевого самоврядування; впорядкування системи надання муніципальних пілґ, допомог та компенсацій.

2.3. Особливості реалізації публічного управління соціального захисту населення в період воєнного стану

Каскадні кризи обумовлюють виникнення супутніх кризових явищ, які, у свою чергу, звужують перспективи забезпечення суспільного розвитку та соціальної якості людського життя. Так, військові дії РФ проти України викликали виникнення цілого ряду криз глобального та регіонального виміру:

міграційної, яка призвела до вимушеного переміщення українських біженців як межах країни, так і за кордон; торговельної; цінової та безпекової. Ці кризи матимуть важкі соціальні наслідки, насамперед для найуразливіших верств населення, та які потребують належного реагування на всіх рівнях управління.

Так, на глобальному рівні з метою протидії сучасним світовим каскадним кризам необхідно стимулювати масштабні соціально-економічні перетворення, удосконалювати міжнародну фінансову архітектуру, інвестувати в розвиток систем даних, а також оновлювати суспільні договори. На рівні державного управління потрібною, передусім, активізувати державну політику національних ринків праці та у сфері зайнятості, а також здійснювати підтримку фінансової та інституційної стійкості національних систем соціального захисту населення. З початком війни держава приділяла увагу обом цим напрямам, що дало змогу попередити критичний обвал ринку праці, підтримати український бізнес та пом'якшити соціальні шоки.

Зокрема, в умовах воєнного стану стійкість системи соціального захисту населення України забезпечується державним управлінням за допомогою міжнародних інституцій та структур ООН. Так, впроваджується бюджетне фінансування від Цільового фонду багатьох спонсорів та Програми «Політика розвитку у сфері економічного відновлення для України».

Щоб не допустити виникнення заборгованості за соціальними виплатами українському населенню, які проживають на підконтрольних державі територіях, на соціальні виплати з державного бюджету за березень-червень 2022 р. використано 153,5 млрд грн, а саме: допомога внутрішньо переміщеним особам на проживання – 18,2 млрд грн; на виплату пенсій, доплат і підвищень до пенсій в Пенсійний фонд України – 68,4 млрд грн; виплати державної соціальної допомоги, в тому числі сім'ям з дітьми – 21,3 млрд грн; допомога внаслідок проведення бойових дій у рамках Програми «Підтримка» застрахованим особам через втрату ними частини заробітної плати (доходу) – 30,3 млрд грн.

Для мільйонів українців «рятувальним» механізмом до соціальної допомоги і виплат стала цифровізація соціальної сфери, яка впроваджувалась останніми роками Міністерством соціальної політики України з участю міжнародних структур та інших профільних ЦОВВ. Як приклад, створення Єдиного соціального реєстру, де скоординована інформація про тих, хто має право на отримання будь-якого виду державної соціальної підтримки та інформація щодо швидкого оформлення будь-який вид соціальної допомоги через електронні сервіси Порталу «Дія» або фронт-офіс у територіальній громаді та ЦНАПі. Це є значним кроком до покращення якості соціальних послуг населенню.

Міністерством соціальної політики України для підтримки населення впроваджено соціальну платформу «єДопомога», яка складається з трьох напрямів: 1) «єДопомога державна», там висвітлена вся інформація про отримання соціальної допомоги і виплат від держави; 2) «єДопомога міжнародна», для подачі заявок на соціальну допомогу від міжнародних організацій; 3) «єДопомога волонтерська», для здійснення самостійної допомоги особам, які залишити заявку на допомогу або постраждали від війни. Міжнародними організаціями завдяки інструментам цифровізації здійснюються проекти для більше ніж 2 млн постраждалих від війни українців з метою додаткових виплат на загальну суму понад 10 млрд грн.

Державне управління націлене на реформування соціального захисту вразливих категорій населення, в тому числі внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. Так, на початку 2023 року уряд ухвалив дві важливі Стратегії:

1) Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, яка передбачає пріоритетами державного управління - допомога у забезпеченні житлом та працевлаштування для внутрішньо переміщених осіб.

2) Стратегія формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року, яка передбачає індивідуальну підтримку кожного ветерана. Також в ній визначено фінансування даної

програми як одного з головних напрямів соціальної політики на найближчі роки.

В додатку Дія створена програма «Відновлення», щоб допомогти населенню компенсувати втрати житла, яке постраждало внаслідок військової агресії. В даній програмі передбачені виплати компенсацій власникам пошкодженого або зруйнованого житла. За Законом 2923-IX (лютий 2023 р.) відбувається реалізація цієї програми. Так, вже розпочато виплати компенсацій населенню. У червні 2023 р. з Фонду ліквідації наслідків збройної агресії було виділено 4,4 млрд грн. Формування цього фонду відбувається за рахунок 50 % коштів з прибутку, який Національний банк України перераховує до державного бюджету та коштів конфіскованих об'єктів власності російської федерації та її громадян.

До найбільших бюджетних програм Мінсоцполітики належать соціальні допомоги та пенсії населенню, які знаходяться у складних життєвих обставинах, малозабезпеченим родинам (зокрема, пільги та житлові субсидії), особам з інвалідністю, дітям та сім'ям (виплати на дітей, при народженні дитини, при усиновленні тощо). На дані програми у державному бюджеті на 2023 рік закладено 442,3 млрд грн.

Міністерство соціальної політики України є єдиним розпорядником бюджетних програм, у межах яких держава надає соціальну допомогу різним групам населення [21].

До прикладу, Міністерство у справах ветеранів України відповідає за частину виплат ветеранам. А Міністерство оборони України – військовослужбовцям та їхнім сім'ям.

На соціальне забезпечення та соціальний захист пенсіонерів, ветеранів, інвалідів, осіб, які опинилися у СЖО, сімей, дітей та молоді із загального фонду держбюджету за перше півріччя 2023 року витрачено 264,3 млрд грн. Це складає 18,9 % від загального обсягу видатків фонду державного бюджету (Додаток Б).

На законодавчому рівні в Україні відсутній відповідний захист дітей, які постраждали від війни. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III є застарілим та дана категорія осіб може претендувати лише на загальні гарантії.

Для захисту прав громадян на отримання державних соціальних виплат та допомоги у воєнний час, Міністерство соціальної політики України на початку вересня 2022 р. запровадило цифровізацію процесів призначення всіх видів соціальної допомоги, в тому числі придбання скрапленого газу, рідкого та твердого пічного побутового палива, субсидій і пільг для оплати житлово-комунальних послуг. Отже, здійснюються виплати допомоги, соціальних виплат й надання пільг Пенсійним фондом України через сучасні ІТ-системи. Це дозволяє населенню з будь-якої географічної точки України в електронній формі подавати через мобільний додаток «Соціальна громада» відповідні документи через органи Пенсійного фонду України, місцеві органи влади та ЦНАПи.

Таким чином, соціальна підтримка громадян – це міжсекторальна проблема, яка має відношення до кола відповідальності багатьох державних інституцій. Пріоритетними завданнями публічного управління є реформування соціального захисту громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, особливо ветеранів; внутрішньо переміщених осіб; осіб з інвалідністю; дітей, які постраждали від війни. Вже реалізуються соціальні програми та стратегії соціального захисту ветеранів та ВПО, зорієнтовані на покращення державної політики для цих категорій. Державне управління спрямоване адаптувати систему соціального захисту до соціальних потреб цих категорій. Хоча зростають витрати на соціальне забезпечення, бо збільшуються потреби у соціальному захисті, державна політика спрямовується на забезпечення належного рівня захисту для тих осіб, які найбільше потребують підтримки.

Також ризиками у майбутньому можуть стати: нестача коштів через зниження надходжень від міжнародних партнерів задля забезпечення видатків на соціальний захист населення, так як у період військових дій першочергові

гуманітарні та соціальні видатки фінансуються наданими грантами від країн Європейського Союзу, США та інших союзників України. Невизначеність стосовно потреб фінансування видатків на соціальне забезпечення полягає у неозначеній тривалості війни, швидкості повернення та кількості українських біженців, потребі у соціальній допомозі. Також до ризиків слід віднести зростаючу складність щодо підтримки пенсійної системи через великі витрати з державного бюджету на виплату пенсій при майже рівній кількості працюючих та пенсіонерів. Пенсійна система містить різні підсистеми із своїми правилами, що ускладнює управління нею.

Висновки до розділу 2

Проаналізовано, що державою на фінансування пенсійного забезпечення та соціального захисту населення у 2023 р. передбачено 442,3 млрд грн. З них на соціальні програми виділено: на фінансове забезпечення виплати пенсій, підвищень до пенсій та надбавок, які визначені пенсійними програмами, та на дефіцит коштів Пенсійного фонду – 271,8 млрд грн; для підтримки малозабезпечених сімей – 53,5 млрд грн (державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – 15,5 млрд грн, надання пільг і житлових субсидій населенню – 37,9 млрд грн); на соціальний захист громадян, які знаходяться у складних життєвих обставинах – 86,1 млрд грн (з них: допомога на проживання внутрішньо переміщеним особам – 57,6 млрд грн, надання особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю державної соціальної допомоги – 17,4 млрд грн); на соціальний захист дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю – 3,6 млрд грн; на соціальний захист для дітей та сім'ї – 26,9 млрд грн; для відпочинку і оздоровлення дітей, які потребують особливої уваги – 0,5 млрд грн.

Оскільки у період військового стану все більше соціально незахищених верств населення, які потребують соціальну підтримку та допомогу від

держави. В сучасних умовах актуальними є питання, щоб впроваджувати нові форми соціальної підтримки громадян, особливо для внутрішньо переміщених осіб та військових.

Встановлено, що реалізація місцевих програм соціального захисту населення забезпечить додаткові гарантії з метою соціального захисту окремих категорій мешканців м. Житомирі та на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади; створення організаційно-правових, фінансових механізмів, щоб досягти позитивні зрушення щодо якості та рівня життя незахищених верств завдяки можливостям місцевого самоврядування; впорядкування системи надання муніципальних пільг, допомог та компенсацій.

Виявлено, що пріоритетними завданнями публічного управління є реформування соціального захисту громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, особливо ветеранів; внутрішньо переміщених осіб; осіб з інвалідністю; дітей, які постраждали від війни. Вже реалізуються соціальні програми та стратегії соціального захисту ветеранів та ВПО, зорієнтовані на покращення державної політики для цих категорій. Державне управління спрямоване адаптувати систему соціального захисту до соціальних потреб цих категорій. Хоча зростають витрати на соціальне забезпечення, бо збільшуються потреби у соціальному захисті, державна політика спрямовується на забезпечення належного рівня захисту для тих осіб, які найбільше потребують підтримки.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Модернізація системи публічного управління соціальним захистом населення

Модернізація системи публічного управління соціальним захистом населення є інтегрованою цілісністю соціальної допомоги та гарантій, соціального страхування, які мають орієнтир на сталий людський розвиток. До проблем системи публічного управління соціальним захистом населення слід віднести фінансування соціального захисту населення, яке відбувається за рахунок бюджетних коштів та характеризується недостатньою науковою обґрунтованістю та чіткістю критерію розподілу бюджетних повноважень; нестачею фінансових ресурсів для застосування повноважень на чинному законодавством рівні; суб'єктивною оцінкою платоспроможності регіонів; незацікавленістю у пошуку додаткових джерел надходжень територіальними громадами; низькою ефективністю використання бюджетних коштів.

Для удосконалення процесів фінансового забезпечення соціального захисту потрібно: через краудфандинг, фандрайзинг та механізм відсоткового розподілу залучати кошти недержавного сектору; підвищувати частку страхових відносин; запроваджувати державно-приватне партнерство у взаємодії між суб'єктами господарювання й членами громади; розвивати соціальне підприємництво як головний елемент соціально-економічного розвитку місцевого простору (Додаток В).

Прослідковуються проблеми і в нормативно-правовому ресурсі системи публічного управління соціального захисту населення [13].

Понад сто підзаконних актів та більше п'ятдесяти законів регулюють соціальні виплати, пільги та соціальні послуги державі. Зі свого боку, система соціальних пільг та виплат є дуже розгалуженою (більше ста категорій осіб, які

отримують різні види соціальних виплат) і не може бути під'ємною для бюджету держави та фінансування не реалізується в повному обсязі. Все це є поштовхом до пошуку механізмів удосконалення управління нормативно-правового ресурсу системи публічного управління соціальним захистом (Додаток Г).

Тому потрібно переглянути існуючу нормативно-правову базу та формувати логічну пов'язаність нормативно-правових документів до упорядковуваних видів соціальної допомоги та підтримки. Результати будуть, якщо поступово переходити від пасивної адресної підтримки до активних соціальних гарантій з метою спонукання громадянина виявляти активність для достатнього матеріального рівня життя.

Інструменти соціального захисту мають бути направлені не на пропозицію, а на попит соціальних послуг [24].

Використання інноваційного ресурсу системи публічного управління соціальним захистом населення – один зі напрямів модернізації існуючих форм управління та організації діяльності, технологій та методів, які застосовуються. Соціальні інновації є основою для створення позитивних суспільних змін. Саме соціальні інновації виконують функції просування політичного порядку Європейського Союзу, який відіграє значну роль у відновленні після соціально-економічних кризових явищ.

Соціальні інновації є розробками та впровадженням нових моделей та послуг, щоб задовольнити соціальні потреби та створити нові соціальні співпраці або відносини. Соціальні інновації мають можливість знаходження нових відповідей на термінові соціальні вимоги, які мають вплив, щоб покращити добробут людини та соціальної взаємодії.

Соціальні інновації є процесом для формування нових відповідей про соціальні потреби, щоб досягнути найкращих соціальних результатів: сформувані нові рішення у відповідь на ці соціальні потреби; виявити соціальні потреби, які є не на належному рівні задоволення; розширити ефективні соціальні інновації; оцінити ефективність нових рішень з метою задоволення

соціальних потреб (Додаток Д).

Тому для впровадження інноваційного ресурсу системи публічного управління соціальним захистом потрібно: фокусуватися на інноваціях для суспільства в цілому, створювати соціальні зміни через інновації соціального попиту, застосувати елементи європейських стандартів соціального захисту населення, орієнтуватися на суспільні зміни.

Що стосується інформаційних ресурсів, то їх удосконалення залежить від споживання, накопичення та використання інформації, щоб створити упорядковану систему знань через задіяння усіх відповідних осіб для зв'язку та співпраці між наукою та практикою та вирішення проблемних питань (Додаток Е).

Узагальнений механізм модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення представлено на рис. 3.1.

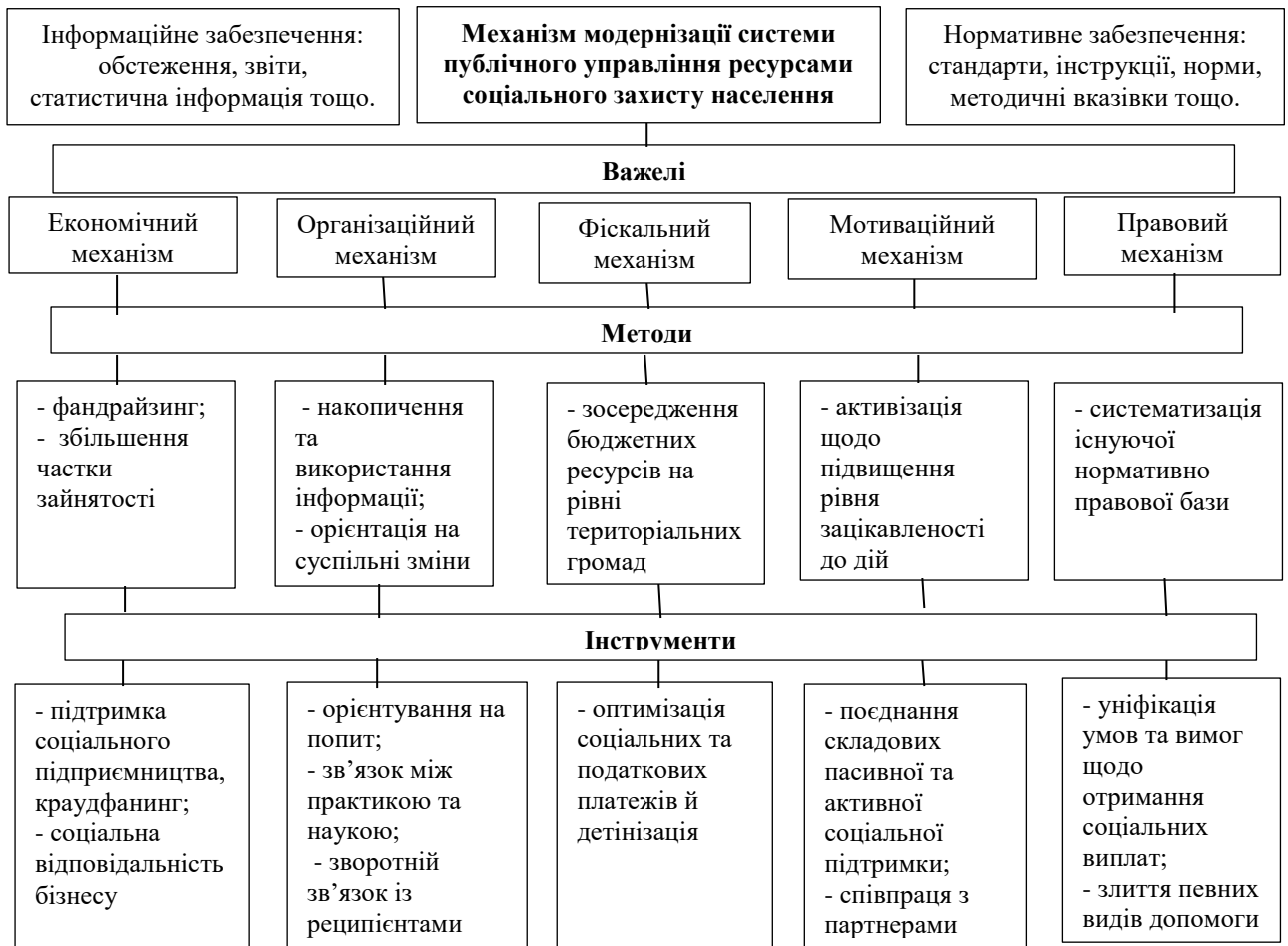

Рис. 3.1. Механізм модернізації системи публічного управління соціального захисту населення

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, під механізмом модернізації системи публічного управління соціального захисту населення слід трактувати комплексний вплив на процеси формування, використання та накопичення наявних ресурсів системи соціального захисту, які поєднують особливості як внутрішнього, так і зовнішнього впливу.

3.2. Напрями удосконалення системи публічного управління соціальним захистом населення під час воєнного стану

Діюча система соціального захисту населення в Україні є обмеженою в наявних ресурсах, фрагментарною за цільовим спрямуванням та визначається низькою ефективністю функціонування інститутів, що призводить до її недосконалості, слабкості та відсталості від європейських соціальних стандартів. Щоб вирішити проблеми соціального захисту населення та усунути існуючу непропорційність в їх розвитку, необхідно сформувати відповідну систему публічного управління соціального захисту. Слід зазначити, що публічне управління вимушене здійснювати безперервну діяльність держави, яка знаходиться в умовах війни.

В Україні система соціального захисту впроваджується через такі напрями соціальної допомоги та соціального забезпечення, як матеріальна допомога сім'ям з дітьми; матеріальне забезпечення економічно активного населення, пенсіонерів; надання компенсації, індексації та пільг населенню; соціальна допомога найбільш незахищеним категоріям населення; соціальне обслуговування тощо.

Міністерство соціальної політики України – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що передбачає формування і реалізацію державної політики соціального захисту населення та здійснює діяльність щодо оплати, соціального страхування, стимулювання та нормування праці,

пенсійного забезпечення, соціального обслуговування населення, трудової міграції, соціально-трудоких відносин тощо. Реалізація державної політики соціального захисту населення, яка здійснюється Міністерством соціальної політики через Національну соціальну сервісну службу України, основні функції якої полягають, щоб забезпечувати соціальний захист населення і захист прав дітей, здійснювати відповідний контроль надання соціальної підтримки населенню, координувати дії органів місцевого самоврядування та органів влади щодо надання базових соціальних послуг, проведення соціальної роботи, соціальної підтримки населенню, яке має у цьому потребу.

Для державної системи соціального захисту та соціальних інститутів, які здійснювали соціальні послуги населенню, значним викликом стало запровадження воєнного стану в Україні. За цих обставин Мінсоцполітики постійно моніторить функціонування закладів соціального захисту населення, в першу чергу тих, які населенню надають соціальні послуги. В таких умовах пріоритетними завданнями державної політики соціального захисту населення є надання населенню доступної, своєчасної, якісної підтримки, здійснення соціальної роботи та формування системи надання соціальних послуг, відповідно до ліпших європейських практик у повоєнний період.

Діяльність публічного управління є окремою проблемою в районах ведення активних бойових дій та на тимчасово окупованих територіях. На тих територіях, де пошкоджено чи зруйновано логістику й інфраструктуру з'являються не тільки питання щодо забезпечення соціальними потребами населення та створення для них максимально безпечних умов, а й організація питань евакуації, продовольчої логістики, створення гуманітарних коридорів, поводження з документами. На даний час, система публічного управління соціальним захистом поступово адаптується до критичних умов, стаючи на захист національних інтересів.

Так, на сьогодні до законодавчої бази внесено зміни для забезпечення реалізації ефективної державної політики. Серед них, ЗУ «Про соціальні послуги», «Про правовий режим воєнного стану».

Реалізація даного Закону забезпечить оперативне надання соціальних послуг населенню, яке є постраждалим в умовах введення на території України воєнного стану для збереження їх здоров'я та життя [14].

Слід зазначити, що в останні роки було прийнято ряд рішень, які мали відношення до реформування сфери надання соціальних послуг, проте дані рішення не вплинули на систему надання соціальних послуг і не було отримано очікуваних результатів щодо підвищеного ступеню соціального захисту осіб та сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і яким потрібна допомога та захист під час воєнного стану. Це пов'язано з тим, що збільшилась чисельність осіб, які потребують соціальну підтримку через військові дії та у ході децентралізації повноваження були передані територіальним громадам, які повинні були здійснити фінансування надання базових соціальних послуг населенню, але більшість з них не є спроможними, щоб забезпечити належне фінансування таких соціальних послуг. Лише тим громадам, які мали достатній рівень доходів місцевого бюджету, це реформування системи соціальних послуг стало успішним.

Програмний документ – проєкт Стратегії розвитку системи соціальних послуг в Україні на період 2021–2025 рр., що окреслює реалізацію державної політики соціального захисту населення в Україні, є також не менш важливим [25].

Мета Стратегії передбачає, щоб створити нормативні передумови для застосування персоніфікованих методів обліку, щоб надавати та фінансувати соціальні послуги з метою забезпечення доступності, ефективності та якості соціальних послуг громадянам, незалежно від їх місця проживання згідно з гарантованими державою стандартів. Як результат реалізації Стратегії – формування доступного та ефективного механізму реалізації державної політики розвитку системи соціальних послуг в Україні в післявоєнний період.

Низька ефективність прийнятих управлінських рішень підтверджується недостатнім рівнем фінансової підтримки соціального захисту населення. Хоча за останні роки відбувалася позитивна динаміка зростання витрат зведеного

бюджету на сферу соціального забезпечення в державі, проте спостерігається зменшення їх частки у загальних видатках бюджету та ВВП. Це свідчить про те, що недооцінено інституційну важливість соціальної сфери та неефективне функціонування механізмів її бюджетного фінансування в період воєнного стану.

Щоб подолати дестабілізуючі тенденції розвитку соціальної сфери та вирішити їх нагальні проблеми потрібно систематизувати стратегічні пріоритети системи публічного управління соціальним захистом населення в період воєнного стану (Додаток Є).

Науковці вважають, що формування нової моделі якості життя населення держави на післявоєнний період є можливим лише в умовах відбудови та при активному розвитку всіх сфер суспільного життя. До нової моделі у післявоєнному періоді мають входити: сучасна сфера освіти та конкурентні освітні програми; доступні якісні медичні послуги; безпечне соціальне середовище; доступність житла та покращені житлові умови; більш розвинута інфраструктура: соціальна, інформаційно-комунікаційна, транспортна; належні умови для здорового способу життя; екологічно безпечне середовище проживання.

В цілому, стратегічний блок державної соціальної політики реалізується, але його недосконалість проявляється у системних управлінських прорахунках на етапі проектування прикладних програм і стратегій, щоб підвищити ефективність соціального захисту населення із застосуванням сучасних цифрових технологій. Мета Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери – підвищити фінансову стабільність та прозорість соціальної сфери, забезпечити застосування європейських стандартів в інституції соціального захисту населення, надавати ефективні соціальні послуги під час військового стану.

Таким чином, формування та реалізація системи публічного управління соціальним захистом населення повинна здійснюватися зважаючи на розроблені концептуальні засади, активізацію конкурентних переваг усіх

структурних складових соціальної сфери, покращенні ефективності використання бюджетних коштів, сприянні сталому розвитку економічних процесів, зміцненні економічної безпеки держави. Впровадження запропонованих заходів у комплексі дасть можливість для підвищення ефективності публічного управління соціального захисту населення у повоєнний період, стійкості національної економіки.

3.3. Закордонний досвід системи публічного управління соціальним захистом населення

Нині система соціального захисту в Україні вимагає швидких та нових трансформацій, передусім: сформувати нове законодавство з метою полегшення системи надання доплат та допомоги особам, які опинилися в важких життєвих ситуаціях; розв'язати питання створення цифрових баз даних для осіб, які мають право на певні види допомог, та в яких фіксувалися б дані для автоматичного визначення права та розміру допомоги тощо. Тому закордонний досвід системи публічного управління соціальним захистом населення та його окремі позиції запровадження в українське законодавство допоможе удосконалити національну систему публічного управління соціальним захистом населення.

Так, США практикує запровадження соціального захисту населення в умовах децентралізації. Соціальним обслуговуванням населення займаються недержавні благодійні організації, профспілки та фонди приватних компаній. Деякі з них з міжнародним статусом, як наприклад Міжнародний Червоний Хрест та Армія Порятунку. Єдиної загальнонаціональної централізованої системи соціального захисту у США немає. Вона формується на базі різних програм, які регламентуються або федеральним законодавством, або законодавством штату або їх спільними вирішеннями.

Деякі програми приймаються місцевою владою [16].

Державна система соціального забезпечення США працює за двома напрямками: соціальне страхування та соціальна допомога, які різняться джерелами фінансування. За рахунок податків із страхових фондів формуються виплати на соціальне страхування. З бюджету виплачується державна допомога: бюджету органів місцевого самоврядування, бюджету штатів або федерального. В США програми соціального страхування є програмами, фонд яких формується одержувачами допомоги (пенсій), що самі здійснюють попередні вклади. Допомога з непрацездатності виплачується тим особам, хто отримав інвалідність внаслідок нещасних випадків чи будь-яких захворювань, які були б пов'язані з виробництвом. Працівники мають право отримати допомогу, лише після сплати певного обсягу внесків з відпрацюванням на підприємствах не менше п'яти років.

Пенсія за інвалідністю замінюється пенсією за старістю при досягненні пенсійного віку [16].

Таким чином, у США виплата та розміри пенсій формуються залежно від сплати особою страхових внесків. Все це є важливим аспектом, оскільки наразі гостро стоїть для України питання пенсійного забезпечення і присутні проблеми щодо виплат пенсій, щоб забезпечити нормальний рівень життя кожного українця.

Консервативна модель системи соціального захисту населення (Німеччина, Бельгія, Франція) функціонує на принципах соціального страхування, які убезпечують громадян від великої кількості соціальних ризиків. Консервативній моделі також притаманна мінімізація програм соціального забезпечення, так як більшість ризиків перекриваються системою страхування.

Скандинавським країнам притаманна соціал-демократична система соціального захисту, при якій пріоритетом є соціальне забезпечення, яке виділяє натуральну допомогу і послуги, стандартну грошову допомогу усім категоріям громадян незалежно від трудового вкладу і доходу. Громадяни, які працюють одержують додаткові соціальні пільги.

Пенсійна система Японії пенсії поділяє на два види: державні (професійні) пенсії та базові пенсії. Державна система соціального забезпечення в цій країні включає декілька пенсійних систем, основою яких є принцип страхування населення. Так, за місцем роботи страхові внески сплачують як самі працівники, так і їх роботодавці.

Держава, якщо вона не є роботодавцем, виплачує певні дотації до пенсій [16].

В Франції, США, Нідерландах, Люксембурзі, Іспанії, Португалії прийняті закони, якими на національному рівні встановлено мінімальний розмір заробітної плати. У Греції і Бельгії мінімальна заробітна плата ухвалюється на національному рівні колективними договорами, в Італії, Німеччині, Данії визначається галузевими колективними договорами. У Швейцарії, Англії – профспілками і організаціями підприємців.

У Німеччині з безробіття законодавчо закріплено два види допомоги: Arbeitslosengeld-1, яка здійснює виплати зі страхових виплат та Arbeitslosengeld-2, яка фінансується з державного бюджету для забезпечення прожиткового мінімуму. Таким чином, практика економічно розвинених країн у сфері страхування з безробіття показала, що державне страхування керується державою, і така позиція характерна більшості країн та страхування належить профспілкам, при яких формуються спеціальні каси страхування з безробіття. Це притаманно більшості країн Північної Європи та іншим, в тому числі, аграрному сектору Італії.

Соціальна політика Швеції ґрунтується на соціальному страхуванні. Метою системи соціального забезпечення у Швеції є: забезпечення громадянина економічним захистом при народженні дитини, при хворобі та по старості – це загальне страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві призначається при нещасних випадках та хворобах з виробничої причини та грошова допомога від ринку праці й страхування з безробіття передбачено громадянам по безробіттю.

Гострою проблемою в усьому світі є стійкість систем соціального захисту. Саме тому головним фактором трансформації української системи соціального захисту населення є застосування досвіду європейських країн, які вже досягли узгодженості між соціальними потребами жителів з економічним розвитком, отримавши як соціальні, так і економічні цілі.

Європейські стандарти соціального захисту населення формуються при застосовуванні факторів сфери надання соціальних послуг, як соціальна відповідальність; інклюзивність; рівність доступу; персоніфікація; гідний рівень життя; продуктивність зайнятості (рис. 3.2).

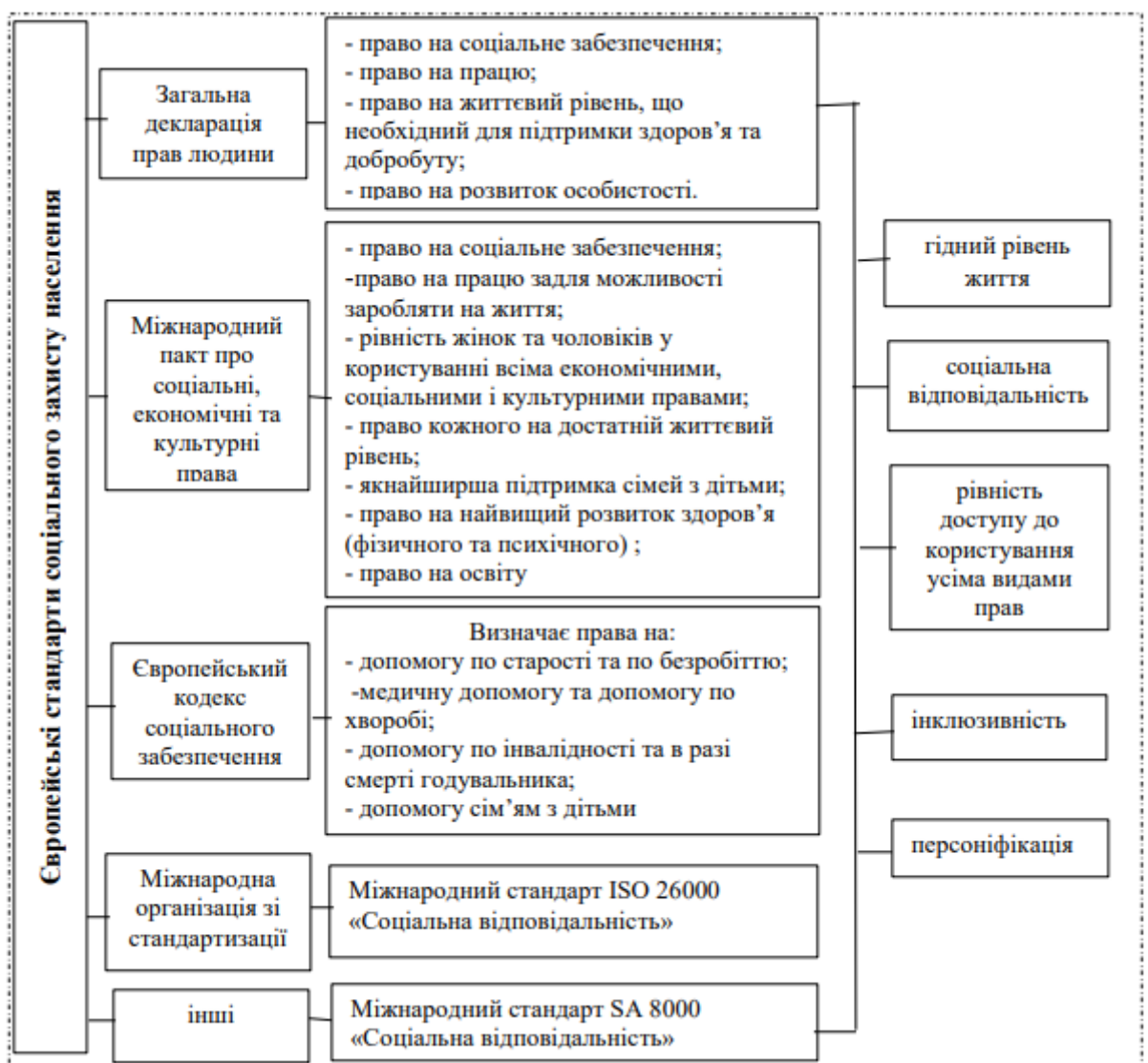

Рис. 3.2. Європейські стандарти соціального захисту населення
Джерело: сформовано автором.

Європейські стандарти соціального захисту впроваджувались поетапно та затверджені різними нормативними актами. Велика кількість європейських стандартів викликана тим, що вони включають широкий спектр суспільних відносин. Серед найголовніших джерел стандартів соціального захисту слід визначити: Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права; Загальну декларацію прав людини; документи Міжнародної організації зі стандартизації; Європейський кодекс соціального забезпечення тощо.

До елементів європейських стандартів соціального захисту населення з метою ефективності та підвищення якості соціальних послуг слід включити: маркетизацію послуг, як фактор підвищення конкуренції у сфері надання соціальних послуг, а звідси й зменшення витрат та підвищення якості; інтеграцію соціальних послуг; діджиталізацію надання послуг; баланс у поєднанні активної та пасивної соціальної політики; використання соціального картографування як інструмента формування соціальної бази даних, так й інформаційного ресурсу з метою залучення неурядових організацій надання соціальних послуг тощо.

Таким чином, проведений аналіз закордонного досвіду системи публічного управління соціальним захистом населення та європейських стандартів соціального захисту населення дав змогу зробити наступні висновки: кожна з країн із врахуванням свого історичного розвитку та національних особливостей впроваджує власні системи соціального захисту, разом з тим, всі вони основані для підтримки людей похилого віку та осіб з інвалідністю, нужденних людей, а також громадян, які опинилися в важких життєвих ситуаціях. Фінансування пенсій та допомог відбувається як централізовано так і децентралізовано, та яке, зазвичай, формується із виплат людей соціальних внесків. Важливий напрям розвитку соціального захисту полягає у тому, що залучаються до державної системи соціального забезпечення фонди приватних компаній та профспілок, недержавних благодійних організацій, а також здійснюється приватне соціальне страхування як особисто громадянами так і за місцем роботи.

В Україні також може бути використаний зазначений досвід. До того ж, можливо проаналізувати пропозицію щодо заміни пільг, що передбачені чинним законодавством України і потребують великого фінансування, на адресну цільову допомогу при врахуванні факторів нужденності. В той же час, застосування цифровізації слугуватиме спрощенню системи надання допомоги, визначення право на отримання допомоги та розрахунок цієї допомоги.

Висновки до розділу 3

Представлено інституціональні механізми удосконалення управління ресурсами соціального захисту населення: напрями децентралізації та інтеграції соціальних послуг; альтернативні джерела фінансування; покращення інноваційного ресурсу соціального захисту; переглядання діючої нормативно-правової бази; ефективне застосування інформаційного ресурсу. Запропоновано механізм модернізації системи управління процесами соціального захисту населення.

Доведено, що формування та реалізація системи публічного управління соціальним захистом населення повинна здійснюватися зважаючи на розроблені концептуальні засади, активізацію конкурентних переваг усіх структурних складових соціальної сфери, покращенні ефективності використання бюджетних коштів, сприянні сталому розвитку економічних процесів, зміцненні економічної безпеки держави. Впровадження запропонованих заходів у комплексі дасть можливість для підвищення ефективності публічного управління соціального захисту населення у повоєнний період, стійкості національної економіки.

Проведено аналіз закордонного досвіду системи публічного управління соціальним захистом населення та європейських стандартів соціального захисту населення, який дав змогу зробити наступні висновки: кожна з країн із врахуванням свого історичного розвитку та національних особливостей впроваджує власні системи соціального захисту, разом з тим, всі вони основані

для підтримки людей похилого віку та осіб з інвалідністю, нужденних людей, а також громадян, які опинилися в важких життєвих ситуаціях. Важливий напрям розвитку соціального захисту полягає у тому, що залучаються до державної системи соціального забезпечення фонди приватних компаній та профспілок, недержавних благодійних організацій, а також здійснюється приватне соціальне страхування як особисто громадянами так і за місцем роботи. В Україні також може бути використаний зазначений досвід.

ВИСНОВКИ

Отримані у процесі написання кваліфікаційної роботи результати дають можливість дійти наступних висновків:

1. Досліджено, що українська нормативно-правова база формування публічного управління у сфері соціального захисту є розгалуженою, однак вона потребує погодження у відповідність до європейських стандартів. Також є необхідність в удосконаленні організаційно-правових основ функціонування системи органів публічного управління соціальним захистом.

2. Встановлено, що публічне управління соціального захисту включає два головних вектори, які стосуються соціально уразливих верств населення та економічно активного населення. Основними складовими публічного управління соціального захисту населення є соціальне страхування, соціальні гарантії, соціальна підтримка, соціальні компенсації, соціальна допомога та соціальне забезпечення.

3. Доведено, що нагальним питанням в період воєнного стану є модернізація публічного управління соціального захисту населення через реалізацію і прийняття законопроектів шляхом змін в застосуванні загального порядку в соціальній сфері та трудовому законодавстві з метою надання можливості забезпечення своєчасного, контрольованого та оперативного надання соціальних послуг у період воєнного стану найуразливішим категоріям населення задля збереження їх життя та здоров'я.

4. Державою на фінансування пенсійного забезпечення та соціального захисту населення у 2023 р. передбачено 442,3 млрд грн. З них на соціальні програми виділено: на фінансове забезпечення виплати пенсій, підвищень до пенсій та надбавок, які визначені пенсійними програмами, та на дефіцит коштів Пенсійного фонду – 271,8 млрд грн; для підтримки малозабезпечених сімей – 53,5 млрд грн (державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – 15,5 млрд грн, надання пільг і житлових субсидій населенню – 37,9 млрд грн); на соціальний захист громадян, які знаходяться у складних життєвих обставинах –

86,1 млрд грн (з них: допомога на проживання внутрішньо переміщеним особам – 57,6 млрд грн, надання особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю державної соціальної допомоги – 17,4 млрд грн); на соціальний захист дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю – 3,6 млрд грн; на соціальний захист для дітей та сім'ї – 26,9 млрд грн; для відпочинку і оздоровлення дітей, які потребують особливої уваги – 0,5 млрд грн.

5. Встановлено, що реалізація місцевих програм соціального захисту населення забезпечить додаткові гарантії з метою соціального захисту окремих категорій мешканців м. Житомирі та на території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади; створення організаційно-правових, фінансових механізмів, щоб досягти позитивні зрушення щодо якості та рівня життя незахищених верств завдяки можливостям місцевого самоврядування; впорядкування системи надання муніципальних пільг, допомог та компенсацій

6. Виявлено, що пріоритетними завданнями публічного управління є реформування соціального захисту громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, особливо ветеранів; внутрішньо переміщених осіб; осіб з інвалідністю; дітей, які постраждали від війни. Вже реалізуються соціальні програми та стратегії соціального захисту ветеранів та ВПО, зорієнтовані на покращення державної політики для цих категорій. Державне управління спрямоване адаптувати систему соціального захисту до соціальних потреб цих категорій.

7. Ризиками у майбутньому можуть стати: нестача коштів через зниження надходжень від міжнародних партнерів задля забезпечення видатків на соціальний захист населення, так як у період військових дій першочергові гуманітарні та соціальні видатки фінансуються наданими грантами від країн Європейського Союзу, США та інших союзників України. Невизначеність стосовно потреб фінансування видатків на соціальне забезпечення полягає у неозначеній тривалості війни, швидкості повернення та кількості українських біженців, потребі у соціальній допомозі. Також до ризиків слід віднести зростаючу складність щодо підтримки пенсійної системи через великі витрати з

державного бюджету на виплату пенсій при майже рівній кількості працюючих та пенсіонерів. Пенсійна система містить різні підсистеми із своїми правилами, що ускладнює управління нею.

8. Запропоновано механізм модернізації системи публічного управління соціальним захистом населення. Для удосконалення системи публічного управління соціальним захистом населення, представлено інституціональні механізми удосконалення управління ресурсами соціального захисту населення: напрями децентралізації та інтеграції соціальних послуг; альтернативні джерела фінансування; покращення інноваційного ресурсу соціального захисту; переглядання діючої нормативно-правової бази; ефективне застосування інформаційного ресурсу.

9. Формування та реалізація системи публічного управління соціальним захистом населення повинна здійснюватися зважаючи на розроблені концептуальні засади, активізацію конкурентних переваг усіх структурних складових соціальної сфери, покращенні ефективності використання бюджетних коштів. Впровадження запропонованих заходів у комплексі дасть можливість для підвищення ефективності публічного управління соціального захисту населення у повоєнний період, стійкості національної економіки.

10. Аналіз закордонного досвіду системи публічного управління соціальним захистом населення та європейських стандартів соціального захисту населення, який дав змогу зробити наступні висновки: кожна з країн із врахуванням національних особливостей впроваджує власні системи соціального захисту, разом з тим, всі вони основані для підтримки людей похилого віку та осіб з інвалідністю, а також громадян, які опинилися в важких життєвих ситуаціях. Важливий напрям розвитку соціального захисту полягає у тому, що залучаються до державної системи соціального забезпечення фонди приватних компаній та профспілок, недержавних благодійних організацій, а також здійснюється приватне соціальне страхування як особисто громадянами так і за місцем роботи. В Україні також може бути використаний зазначений досвід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. С. 105–111. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1981>.
2. Вербельчук А. С.
3. Вербельчук А. С.
4. Вербельчук А. С.
5. Геєць В. М., Близнюк В. В. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3–22.
6. Головка В. В. Особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16874/1/Golovko.pdf>.
7. Департамент соціально-гуманітарної політики та внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://minre.gov.ua/page/departament-socialno-gumanitarnoyi-polityky-ta-vnutrishno-peremishchenyh-osib>.
8. Деякі питання використання коштів для задоволення потреб евакуйованих осіб та осіб, які проживають в деокупованих населених пунктах: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2022-%D0%BF#Text>.
9. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>.
10. Кадикало О. І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. № 2. С. 10–14.

11. Кириченко О. Соціальний захист населення як об'єкт публічного управління. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. 2021. С. 103-105.
12. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні знову зростає, – дані МОМ. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukrayiniznovu-zrostaye-dani-mom>.
13. Мелконян А. Соціальний захист як пріоритет системи публічного управління. *Державне управління*. 2022. № 1 (69). С. 72-77.
14. Миколюк С.М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. URL: <http://naukskf.wunu.edu.ua/index.php/npskf/article/view/126/122>.
15. Міністерство соціальної політики (2022). Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>.
16. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Американський досвід надання соціальних виплат. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 80–86. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.80.
17. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>.
18. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 року № 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>.
19. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 р. № 333. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp220333>.

20. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: Постанова від 26.02.22 р. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-п#Text>.

21. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

22. Скуратівський В., Палій О. Соціальна політика: навч. посіб. Вид-во УАДУ. Київ, 2003. 265 с.

23. Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>.

24. Стащук О. В., Гергола С. В. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.

25. Стратегія розвитку системи соціальних послуг в Україні на період 2021-2025: Проєкт. URL: <https://caritas.ua/wp-content/uploads/2021/09/strategiya-rozvytku-systemy-soczialnyh-poslug-v-ukrayini-na-period-do-2025....docx>.

26. Цимбал Б. Публічне управління безпекою особистості крізь призму соціального захисту та соціальної безпеки. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 3 (34). 2022. С. 58-61.